

PORVOO
Saksala
Vesilaitoksen laajennusalueen
ja uusien putkilinjojen
arkeologinen inventointi
2021

Timo Sepänmaa
Timo Jussila

Tilaja: Porvoon vesi

Sisältö

Perustiedot	2
Kartat	3
Inventointi	5
Maastotyö.....	6
Lähdeluettelo.....	7
Kuvia	8

Kansikuva: Kaivinkone kuopittamassa putkilinjaa pellolla ja metsässä laajennusalueen lounaispäässä.

Perustiedot

Alue: Porvoo, Saksala. Vesilaitoksen laajennusalue ja siihen liittyvien uusien vaihtoeh-
toisten putkilinjojen alueet. Paikka sijaitsee Porvoon tuomiokirkosta noin 4 km lu-
teeseen, Porvoonjoen länsipuolella ja Saksalantien koillispuolella, Saksanniemen
alueella.

Aiemmat tutkimukset: Niukkanen, Marianna, 2006: Porvoon Saksala.

Tarkoitus: Selvittää onko hankealueella muinaisjäännöksiä tai muita arkeologisia kohteita

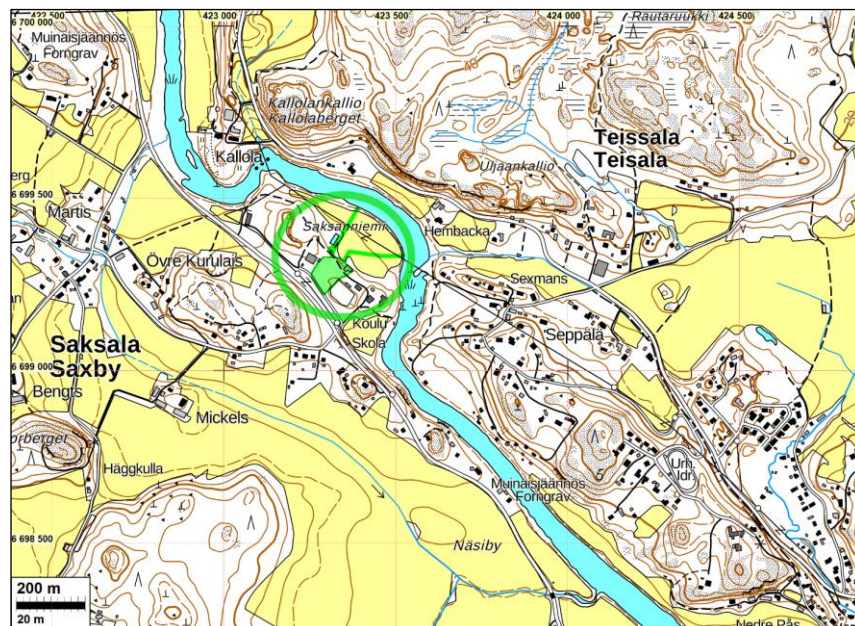
Työaika: Maastotyö 26.8.2021.

Tilaaja: Porvoon vesi

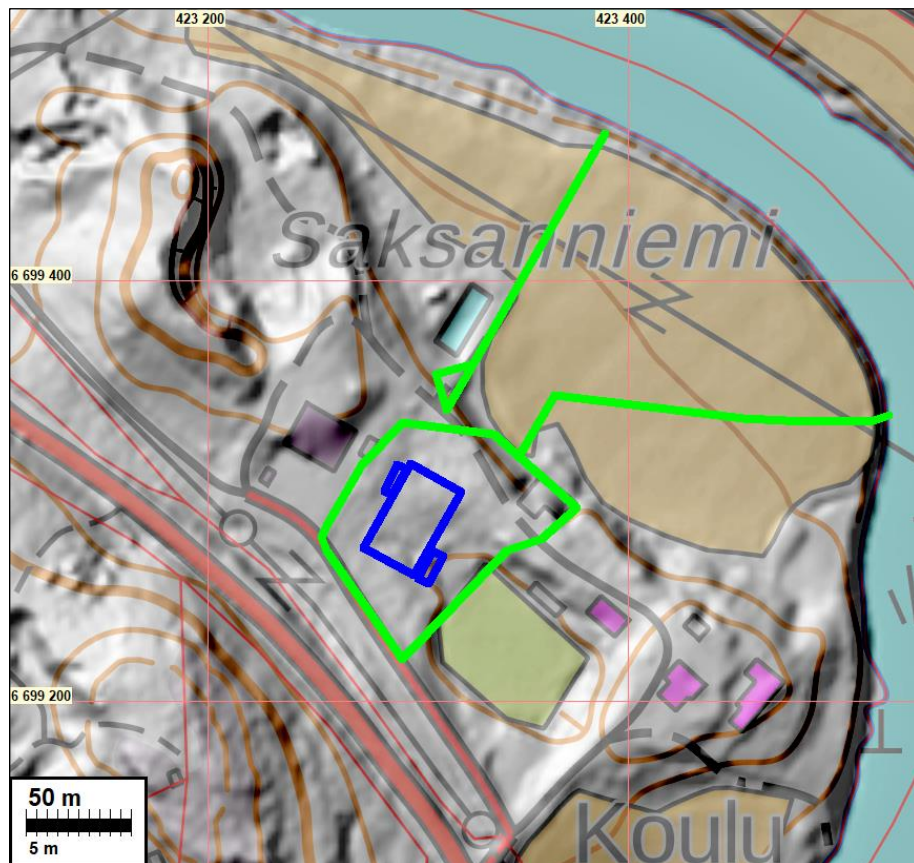
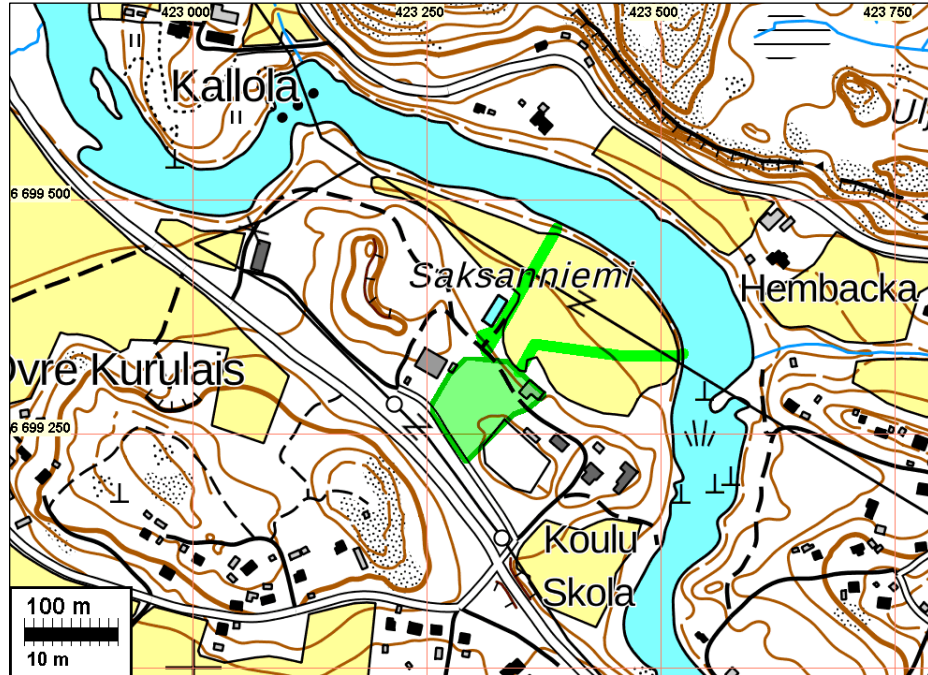
Tekijät: Mikroliitti Oy. Kenttätyöntekijät Timo Sepänmaa ja Katja Hippeläinen, osan aikaa
myös Timo Jussila.

Tulokset: Alueella ei missään havaittu merkkejä muinaisjäännöksistä tai ylipäättään merkkejä
vanhasta ihmistoiminnasta. Alue on ollut historiallisella ajalla suurimmaksi osaksi
peltoa ja niittyä ja osin joutomaata. Vesilaitoksen laajennusalueella ja ei siis ole
muinaisjäännöksiä eikä muita arkeologisia suojelukohteita.

Selityksiä: Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN koordinaatistossa. Kartat ovat Maanmittauslai-
toksen maastotietokannasta 10/2021, ellei toisin mainittu. Muinaisjäännösrekisteri on tar-
kastettu 10/2021. Valokuvia ei ole talletettu mihinkään viralliseen arkistoon, eikä niillä ole
mitään kokoelmatunnusta. Valokuvat ovat digitaalisia ja ne ovat tallessa Mikroliitti Oy:n
palvelimella.

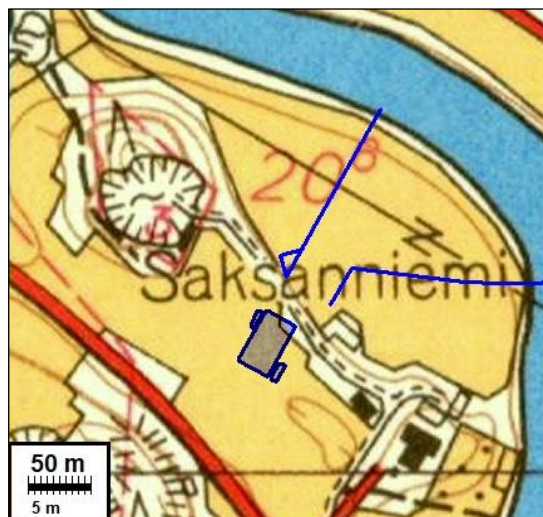
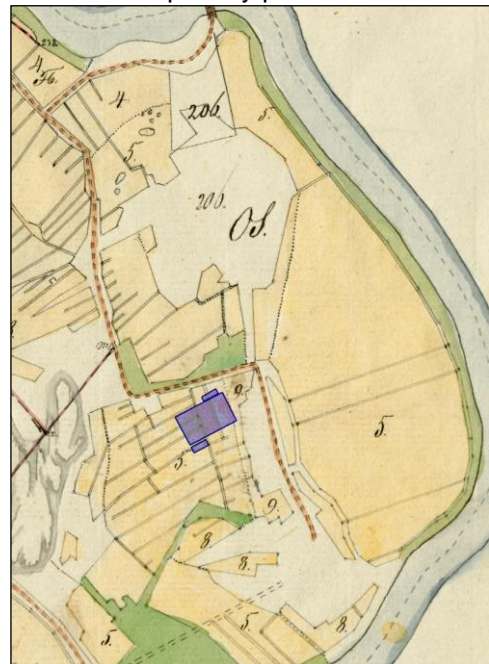
Tutkimusalue vihreällä, vihreän ympyrän sisällä.

Kartat

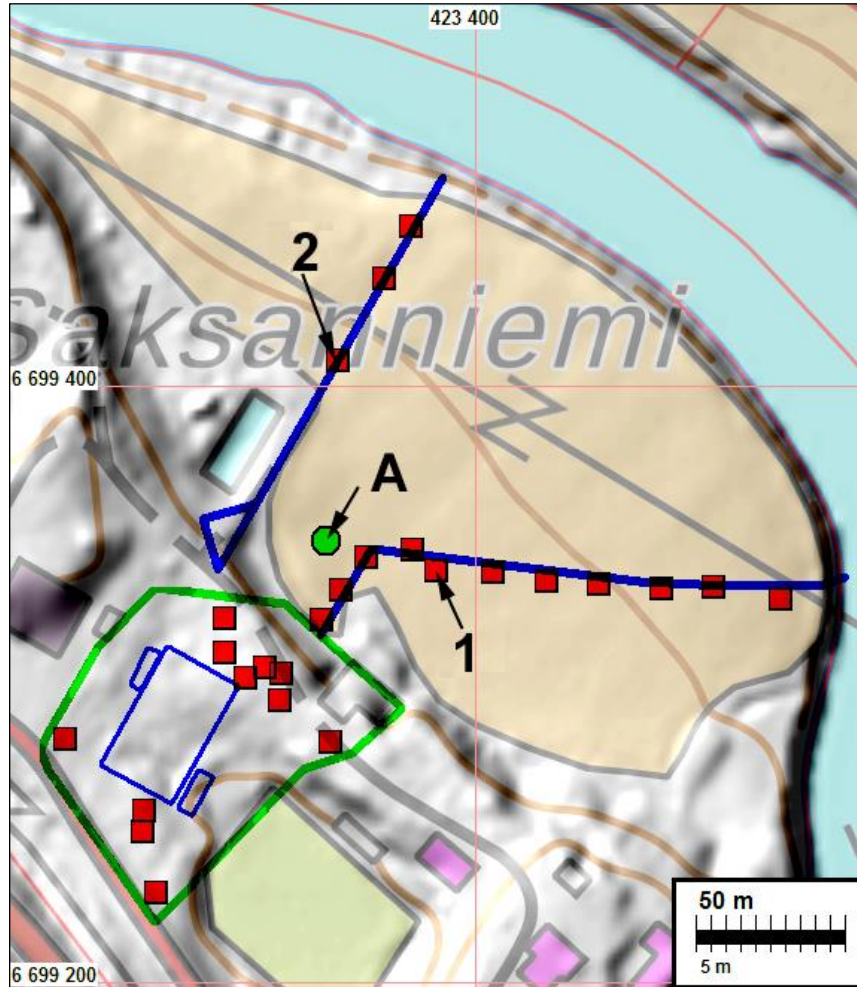
Oikealla kartalla on vesilaitoksen laajennuksen alue rajattu vihreällä, sen sisällä sinisellä suunniteltu uusi rakennus, vaihtoehtoiset putkilinjat vihreällä

Ote 1693 kartasta, jossa tutkimusalue osoitettu sinisellä suorakaiteella. Oikealla ote 1767 kartasta ja alla vasemmalla ote 1780 kartasta ja oikealla 1820 kartasta. Niihin on piirretty päälle uusi rakennus sinisellä

ote 1962 peruskartasta

Punaiset neliöt ovat kaivinkoneella tehtyjä koekuoppia. Uuden rakennuksen alueella (joka sinisellä) tehtiin lukuisia koepistoja lapiolla ja lisäksi käsikairan pistoja. Niissä ei ollut mitään koneella kaivetusta kuopista poikkeavaa. Tutkimusalueen (vihreällä) koilliskolkkaan, tien koillispuolelle karttaan merkitty iso ulkorakennus oli purettu eikä siitä ollut jäljellä jälkeäkään.

- 1: kyntökerroksesta löytynyt 1600- tai 1700-luvun kuparikolikko.
- 2: kyntökerroksesta löytynyt sulaneen kupariseoksen kappale.
- A: Niukkanen 2006, keskiaikaisen keramiikan löytökohta.

Inventointi

Porvoon kaupungilla on vireillä Saksalan vesilaitoksen laajennushanke tähän liittyvine uusine putkilinjoineen. Porvoon museo antoi lausunnon 8.3.2021 (PoM34/2021), jonka mukaan alueelta tulee selvittää arkeologisten muinaisjäännösten mahdollisuus ennen rakentamista. Porvoon vesi tilasi alueen arkeologisen inventoinnin Mikrolitti Oy:ltä. Timo Sepänmaa, Katja Hippeläinen ja osan aikaa myös Timo Jussila tekivät inventoinnin maastotyön 26.8.2021, työn kannalta hyvissä olosuhteissa.

Nykyisen laitusrakennuksen kaakkoispuolelle on suunniteltu rakennettavaksi uusi. Siitä on tarkoitus rakentaa uusi vesiputki Porvoonjoen varteen. Inventoinnin ajankohtana oli tiedossa kaksi vaihtoehtoista putkilinjaa, joista sittemmin pohjoiseen menevä hylättiin.

Alue sijoittuu joen rannan 2,5 korkeustason ja 13 m korkeustason välille. Alueen pohjoisluoteispuolella on hiekkakuoppa – siellä sijainnut noin 20 m tasolle nouseva hiekkamaaperäinen

mäki on puoliksi pois kaivettu. Alueen lounaispuolella on urheilukenttä, joka on rakennettu vanhaan, matalaan maanottokuoppaan. Sen ja suunnitellun uuden rakennuksen koillispuolella, rakennuksen ja pellon välillä on kapea luoteis-koillinen suuntainen hiekkaharju tai harjanne, joka on alueen korkeinta maastoa ja jossa kulkee vanha tie. Harju tai harjanne, on kapea ja sen pellon puoleinen koillisreuna on kaivettu pois. Heti laella kulkevan tien lounaispuolella, missä on uuden vesilaitosrakennuksen paikka, maaperä muuttuu saveksi.

Saksalan Saksanniemestä löytyi v. 2006 inventoinnissa vesilaitoksen koillispuoleisesta pellosto pellon yksi kappale keramiikkaa, joka on typologisesti ajoitettu 1400-luvun keramiikaksi (Niukkanen 2006, kohde 1). Muutoin alueella ei tiedetä arkeologin käyneen. Alueelta ja sen liepeiltä ei tunneta ennestään muinaisjäännöksiä. Joen vastarannalla, pohjoispuolella, on Kallolan vanha kylänpaikka ja myös kivikautinen asuinpaikka 17-20 m tasolla. Joen itäpuoliselle vastarannalla on vanhan Teissalan kylän tonttimaita. Saksalan vanha ja iso kylätontti sijaitsee alueelta 700 m länteen.

Alueen korkeimmat kohdat, 13 m tasolle nouseva hiekkaharjanne on paljastunut Itämerestä varhaisella pronssikaudella ja n. 1000 eaa. alue on ollut laajemman saaren koilliskolkkaa – pellot ovat olleet vielä veden alla. rautakauden lopulla alue on ollut jokivartta. Alueelta voisi periaatteessa sen korkeustasonpuolesta löytää muinaisjäännöksiä varhaismetakaudelta historialliseen aikaan.

Alue kuuluu siis Saxsbyn (Saksala) kylään. Vanhoilta kartoilta selvitettiin alueen maankäytön historiaa. Alueelta tarkasteltiin Saksalan maakirja ja isojakokarttoja vuosilta 1693, 1767 ja 1780 ja 1820, sekä 1962 peruskarttaa. Alue on ollut historiallisella ajalla peltoa ja niittyä sekä osin joutomaata (kuten harjun laen kohdalla missä kulkenut peltotie). Taloja Saksanniemeen on ensimmäisen kerran merkitty 1873 senaatin kartalle, nykyisen koulun kohdille. 1820 ja 1962 kartoilla alue on lähes kokonaan peltona kapeaa hiekkaharjannetta lukuun ottamatta. Karttakuva on pysynyt samana 1980-luvun puoleen väliin, jolloin nykyinen vesilaitos ja sille vievä tie rakennettiin.

Vesilaitoksen suunnitellun laajennuksen uuden rakennuksen alue on kokonaisuudessaan tiheää istutuskuusikkoa, laitamalla nuorehkoa männikköä (harjanteella) ja sekametsää. Puusto vaikuttaisi olevan kokonsa perusteella 20 - 30 vuotiasta joten paikalla ollut pelto metsitettiin ilmeisesti pian vesilaitoksen rakentamisen jälkeen 1980 luvun loppupuoliskolla tai 1990-luvulla.

Maastotyö

Aluksi aluetta havainnoitiin silmämääräisesti, etsien maanpinnalle erottuvia rakenteita sekä maanpinnan rikkoutumia mistä tarkastella turpeen alaista maata. Metsäaluetta, erityisesti uuden rakennuksen alueella tutkittiin myös metallinilmaisimella ja käsikairaamalla. Alueelle tehtiin kaivinkoneella 25 koekuoppaa, 1,4 m levyisellä kauhalla, pituudeltaan 2–4 m. Kuoppien maakeroksia tutkittiin noin 10 cm välein metallinilmaisimella sekä silmämääräisesti kaivauslastan kanssa havainnoiden. Pellonpuoleinen tutkimusalue – tutkittavat putkilinjat - kasvoi korkeaa heinäkasvillisuutta, joten sen pintaa tutkittiin metallinilmaisimella vain kaivinkoneen jälkien ja koekoppien kohdilta.

Uuden rakennuksen alue oli tiheää istutuskuusikkoa. Kevyellä kaivinkoneella liikkuminen siellä osoittautui hankalaksi ja puiden nurin ajaminen ei olisi liikkumista parantanut, päin vastoin. Koneellisesti kuoppia kaivettiin alueen reunamille, harvempaan metsään. Tiehää metsikköön tehtiin lukuisia lapionpistoja, joista voitiin todeta, että alueella on hyvin ohut löyhä pintakerros tiukan pohjamaasaven päällä. Vaikutelmaksi tuli, että metsitetystä pellosto on ensin kuorittu peltomul-takerros pois – mikä on ollut varsin yleinen tapa ja sitä tehdään edelleenkin.

Kapealla hiekkaharjanteen alueella, uuden rakennuksen pohjois-koillispuolella, vanhan tien kohdalla ja reunamalla maaperä oli kaikkialla pengottua ja häirittyä Paikoin tien laitamilla oli jättemaan tapaista kivistä maa-ainesta - alueella on tien reunamalla paikoin jopa metrin paksuista täytemaata, jonka alla heti puhdas pohjamaa. Missään ei ollut maannosta vaan kuntan alta alkoi heti puhdas hiekkamaa.

Uuden rakennuksen alueelle ja reunamille tehdyissä koekuopissa ei havaittu mitään muinaisjäännöksiin viittaavia merkkejä. Kaiken kaikkiaan tutkittu alue vaikutti pinnaltaan käsitellyltä ja myllättyltä eikä siinä ollut missään mitään rakenteen jäännöstä tai ylipäättäen mitään vanhaan ihmistoimintaan viittaavaa. Metsäalue on arkeologisessa mielessä tyhjä ja mielenkiinnoton.

Peltoalueelle, vaihtoehtoisen, pohjoiseen menevän putkilinjan kohdalle tehtiin peltoalueelle kolme koekuoppaa kaivinkoneella. Kuoppien maaperä oli hietaa, hiesua ja lähempänä jokea savea. Merkkejä muinaisjäännöksistä ei havaittu. Yhdestä koekuopasta (ks. kartta s. 5, nro 2) löytyi kyntökerroksesta kappale sulanutta pronssia. Pronssia ei voitu ajoittaa, sillä kyse voi olla yhtä hyvin esihistoriallisesta tai historiallisen ajan syystä tai toisesta sulaneesta kupariseosmetallin kappaleesta. Tämän linjan eteläosa on saostus- tms. altaan ja sen itäpuolisen tien tuhoamaa. Tuhoutuneelle alueelle ei tehty koekuoppia.

Laajennusalueelta pohjoiskoillisen kautta itään, peltoalueen poikki Porvoonjoen rantaan suunnitellulle putkijalalle tehtiin 11 koekuoppaa kaivinkoneella. Maaperä näissä oli edellä mainitun linjan tavoin hietaa, hiesua ja alempana joen lähellä savea. Merkkejä muinaisjäännöksistä ei havaittu, mutta yhdestä koekuopasta (kartalla s 5, nro 1) löytyi 1600- tai 1700-luvun kuparikolikko kyntökerroksesta. Peltoalueella oli kaiken kaikkiaan varsin vähän myöhäiseenkin historialliseen aikaan liittyviä löytöjä, saati vanhempia. Kyntökerroksessa havaittiin joitakin tiilensiruja, muutama muru uudehkoa punasavikeramiikkaa ja jokunen fajanssin siru. Metallin ilmaisimella löytyi kolikon ja pronssimötikän lisäksi joitain rautaisia, melko nykyaikaisia maatalouskoneiden osia. Kaikki varsin tavanomaisia löytöjä vanhoista pelloista. Mitään keskittyymiä ei niissäkään havaittu.

Alueella ja putkijoinjoilla ei siis todettu mitään merkkejä kiinteistä muinaisjäännöksistä.

4.12.2021

Timo Sepänmaa
Timo Jussila

Lähdeluettelo

- Brotherus, S. 1963. Utdrag af geometriska chartan öfver Saxby ägor i Nyland och Borgå sokn, såsom den finnes affattad år 1693. Maanmittauslaitos.
- Bonej, J. 1767. Saksala / Saxby; Karta öfver egorne med delningsbeskrifning. Maanmittauslaitos.
- Peruskartta 3021 03 Kerkkoo, 1962, 1978 ja 1988. Maanmittauslaitos.
- Saxelin, E. J. 1820. Saksala / Saxby; Karta öfver egorne med delningsbeskrifning. Maanmittauslaitos.
- Winter, T. 1780. Saksala / Saxby; Karta öfver egorne med delningsbeskrifning. Maanmittauslaitos.

Kuvia

Metsää ja koekuopan kaivuuta kaivinkoneella uuden rakennuspaikan lounaispuolella. Yhdestäkään tutkittuun alueelle kaivetusta koekuopasta ei saatu mitään viitteitä muinaisjännöksistä.

Alla vasemmalla vanha vesilaitos pohjoisesta, ja sen reunamien maastoa

Koekuoppia metsäalueen reunamilla – tiukka, puhdas savi heti kunnan alta, eikä mitään kerrottavaa täydestä "arkeologisesta tyhjiydestä".

Tyhjiä koekuoppia metsäalueen reunamilla.

Metsää ylempänä, harjun lounaisreunamilla ja harjanteen lakea missä vanha tie luoteeseen.

Harjanteen poiskaivettua koillisreunaa kaakkoon ja lounaaseen

koekuoppa harjanteen laella ja lounaisreunalla missä maaperä vaihtuu saveksi

Vasemmalla luoteisemman suunnitellun putkilinjan aluetta kuvattuna koilliseen. Loivasti koilliseen, kohti Porvoonjokea viettävää savi- ja hiesupohjaista peltoa. Oikealla kuopitettua peltoaluetta itään.

Koekuoppaa tutkittiin metallinilmaisimella aina 10 cm paksuisen kerroksen poiskaivamisen jälkeen. Kuvassa Sepänmaa tutkii.

Koekuoppia pellolla putkilinjalla – ei mitään mainittavaa.

